

Romanap a magyar Országgyűlésben

A magyarországi cigányság helyzetéről és a kormány cigányságot érintő legsürgetőbb intézkedéseiről

(Részlet a parlamenti romanapra a Művelődési és Közoktatási Minisztérium által készített vita anyagából.)

A magyarországi cigányság rövid története

A magyarországi cigányság törzsi származása, hagyományos foglalkozásai, valamint beszélt nyelve alapján három nagy csoportba sorolható.

Az első csoportba az úgynevezett (romungró) cigányok tartoznak, akik a cigány lakosság döntő többségét alkotják. Közülük legtöbben csak a magyar nyelvet beszélik. A második, kisebb csoportot az úgynevezett oláh-cigányok alkotják. A magyar mellett az oláh-cigány nyelv több, egymáshoz közeli dialektusát beszélik.

A harmadik csoportba az úgynevezett beás cigányok tartoznak. A magyar mellett a román nyelv egy archaikus változatát beszélik. Ez a magyarországi cigány népesség legkisebb csoportja.

A cigányság a 13-14. században jelent meg Magyarországon. Kezdetben csak átvonultak a területen, majd a nyugat-európai cigányellenes intézkedések miatt az ország célállomássá vált.

A Kárpát-medencében soknyelvű, kulturálisan sokszínű közegbe kerültek, ahol az elmúlt évszázadokban kisebb konfliktusokkal, de alapjában békésen együtt éltek az itt lakó más népekkel. Alkalmi, hatósági zaklatásnak is főleg a vándorló cigány kompániák voltak kitéve.

A 18. század utolsó harmadában Mária Terézia és II. József az 1761-es, az 1767-es és az 1783-as rendeletekben erőszakkal próbálta a cigányságot letelepíteni, életmódjukat átalakítani. Előírták például a kötelező letelepedést, a cigány nyelv használatának tilalmát, elvették a gyermekeket a szüleiktől, s katolikus parasztcsaládoknál helyezték el őket. E reformok célja a cigányság asszimilálása volt. Azokat a cigányokat, akik elfordultak régi szokásaiktól „újmagyaroknak” vagy „újjgazdáknak” nevezték. Az intézkedések a falusi közösségekbe beilleszkedett cigányokat éppúgy sújtották, mint a vándor közösségek tagjait, ezért a fokozódó előítéletek és a cigányság ellenállása következtében bukásra voltak ítélve.

A cigányság a szocialista rendszer időszakáig, de különösen a 19. század végéig a magyar társadalomnak döntően a paraszti-kézműves ipari rétegeihez kapcsolódott foglalkozásaival (zenész, vályogvető, fémműves, teknővájó, kereskedő közvetítő stb.), az ipari tömegtermelés azonban ezt a hagyományos kapcsolatot jelentősen szétrombolta.

A két világháború között tovább nehezedett a magyarországi cigányság helyzete. A második világháború idején a legnagyobb veszteséget a cigányságot is érintő holocaust okozta.

A szocialista rendszerben a cigánykérdést réteg-, illetve szociális problémaként kezelték. A cigányság szociális egyenjogúsítása terén a környező országokhoz viszonyítva jelentős eredmények születtek, a cigányság nagy tömegei azonban továbbra is a társadalmi hierarchia legalsó pozícióit foglalták el. A földosztásból a cigányság csaknem teljes egészében kimaradt, mivel elsősorban azok kaptak földet, akik már korábban is a mezőgazdaságban dolgoztak. A fejlődő iparnak szüksége volt a szakképzetlen munkaerőre, így nagyfokú elvándorlás indult meg az ipari centrumok irányába. Elsősorban az alkalmi, szezonális jellegű, alacsony képzettséget igénylő munkalehetőségek nyíltak meg a cigányemberek előtt. A cigányság szociális

egyenjogúsítására irányuló politikai erőfeszítések asszimilációs törekvésekkel párosultak, ezért nem erősítették a cigányság társadalmi integrációját.

A nyolcvanas évek végétől a cigányság helyzete lényegesen romlott. Túlnyomó többségük élethelyzete ma súlyosnak mondható, a gazdasági átalakulás vesztesei közé tartoznak.

A cigányság fontosabb demográfiai és társadalmi jellemzői

A cigányság helyzetét három problémakör együttes hatása jellemzi:

- a szociális és munkaerő-piaci gondok,
- a kisebbségi és kulturális problémák,
- a többségi társadalomhoz való viszony.

A cigányságot sújtó különböző hátrányok egymásból táplálkoznak és egymást erősítik

Létszám

A cigány kisebbség létszámára vonatkozó adatok meglehetősen nagy szóródást mutatnak. Az 1990-es népszámlálás során 142 683 magyar állampolgár vallotta magát cigány nemzetiségűnek. A legmértékadóbb becslések szerint számuk jelenleg 450-500 000 fő, egyes kisebbségi szervezetek 7-800 000 lélekszámot valószínűsítenek. Az 1971-ben, majd 1993-1994-ben végzett reprezentatív szociológiai felmérés adatai szerint két évtized alatt a cigány lakosság létszáma több mint 50 százalékkal emelkedett. Óvatos prognózisok szerint 2015-re a csökkenő összlakosságon belül a cigányok aránya 8 százalék körül lesz Magyarországon. A demográfiai változások során a csökkenő összlakosság elöregedése mellett a cigányság jóval fiatalabb korösszetételével is számolni kell.

Területi megoszlás

Az országban mindenütt élnek cigányok, ám területi megoszlásuk nem egyenletes. A szakirodalom a cigány népesség területi megoszlása szempontjából az országot 6 régióra osztja: Kelet (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Békés megye), az Alföld (Csongrád, Bács-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok megye), a budapesti iparvidék (Budapest, Pest, Fejér és Komárom-Esztergom megye), Észak (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megye), Dél-Dunántúl (Baranya, Somogy, Tolna, Zala és Veszprém megye), Nyugat (Vas és Győr-Moson-Sopron megye).

A cigányok becsült száma a három északi megyében a legnagyobb, 120 ezer. Jelenleg a keleti régióban 100 ezer, az alföldi régióban 60 ezer a cigány népesség száma. A budapesti régióban 90 ezer, a dél-dunántúli régióban 115 ezer, a nyugati régióban pedig jóval kisebb, 15 ezer a cigányok száma. 1971-ben a legtöbb cigány ember a keleti régióban lakott, 1994-ben viszont az északiban és a dél-dunántúliban. Az új regionális arányok inkább belső népességnövekedésből, mintsem költözködésből erednek.

Eltolódások mentek végbe a településtípusok között is. 1971-ben 25 ezer cigány ember lakott Budapesten, a teljes cigány népesség kevesebb mint 8 százaléka. Számuk jelenleg 46 ezer, a teljes cigány népesség 9,2 százaléka. Még nagyobb az aránynövekedés a vidéki városok esetében. 1971-ben 45 ezer cigány volt városlakó, jelenleg több mint háromszor annyi, és a teljes cigány népességhez viszonyított részarány 14 százalékról 30 százalékra emelkedett. Az országban mindenütt megfigyelhető, hogy a cigányság városokba áramlása gettósodással és a slumosodási folyamatok erősödésével jár együtt.

Súlyos problémát jelent a cigányok által sűrűn lakott megyék elöregedő, aprófalvas településeiben a népesség gyorsuló ütemű kicserélődése: a nem cigány népesség

elvándorlása és a cigányok fokozatos beköltözése az értéküket vesztett, üresen maradt ingatlanokba. Az érintett településeken az öröklött kulturális tradíciók hiányából, az iskolázatlanságból és szakképzetlenségből, valamint a település elhelyezkedéséből fakadó hátrányok összeadódnak.

Lakásviszonyaik javulása ellenére 14 százalékuk még mindig elkülönített telepeken él. A cigányoklakta telepek gyakran egészségtelen környezetben, környezetszennyező létesítmények közelében, szeméttelpek szomszédságában helyezkednek el. A „csökkentett komfortfokozatú” (úgynevezett „Cs”-lakás) lakásépítési program 1988-ban befejeződött. Az így épült házak leromlottak, túlszűfolttá váltak, bővítésükhöz, felújításukhoz nincs elegendő pénz és hitel. Sok cigánycsaládnak elviselhetetlen terhet jelent a korábbi építkezések megnövekedett OTP-törlesztési kötelezettségének teljesítése, a lakásfenntartási költségek kifizetése: a cigánycsaládok tömegesen válnak fizetéképtelenné.

Iskolázottság, képzettség

Az 1992-93-as tanévben 74 241 cigány tanuló adatait gyűjtötték össze az MKM statisztikái; az összes általános iskolai tanuló 7,12 százaléka volt cigány származású. Az általános iskolai tanulók megyénkénti eloszlása meglehetősen egyenetlen. Országos arányuknál jóval nagyobb a számarányuk Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A cigány tanulók 56 százaléka községi iskolákban tanul.

A cigány tanulók 70 százaléka olyan iskolába jár, ahol az arányuk meghaladja a 10 százalékot. 1992-ben 1061 ilyen iskola volt Magyarországon. Ezzel szemben a nem cigány gyermekek közel fele olyan iskolába jár, ahol a cigány tanulók aránya nem éri el a 2 százalékot. Ez azt mutatja, hogy a cigány tanulók iskolarendszeren belüli szegregációja igen erős.

A cigányság iskolázottsági szintjének alakulásáról a legpontosabb képet az 1971-es és az 1993-as országos reprezentatív cigányvizsgálati eredmények összehasonlítása alapján alakíthatjuk ki. Az 1971-es adatok szerint az akkor 25-29 éves cigányok 26 százaléka végezte el az általános iskola nyolc osztályát. 1993-ra az azonos korcsoportba tartozó cigány fiatalok között ez az arány 77 százalékra nőtt. Az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők 23 százalékos aránya még mindig megengedhetetlenül nagy, de ezen az oktatási szinten csökkent a cigányság és a többség közötti különbség. Az általános iskolát végzettek között jelentős az úgynevezett funkcionális analfabéták száma, s ez erőteljesen csökkenti a cigány fiatalok továbbtanulási, átképzési esélyeit. Az általános iskolai tanulmányok befejezése a cigány gyermekek jelentős hányadánál nem a tanköteles koron belül történik (általában 2-3 éves túlkorosság a jellemző).

Az eredmények ellenére a szakadék mégis tovább mélyült, mert míg az országban a nyolcvanas években ugrásszerűen nőtt a szakmunkásképzőt és a középiskolát végzettek aránya, az 1993-as vizsgálat szerint a cigány lakosságnak csupán 13 százaléka rendelkezik szakmunkásképzőben szerzett bizonyítvánnyal, s 1 százaléka érettségivel. Az adatok tehát azt mutatják, hogy 1971 óta a cigány tanulók középfokú oktatásba való belépési esélyei nem javultak.

A szakmunkásképző iskolák többsége olyan szakmákra képez (és ez legfőképpen a hátrányos helyzetű régiókra érvényes, ahol jelentős a cigány lakosság lélekszáma), amelyek iránt már évek óta alig van kereslet.

Míg a felsőoktatásban a 35 év feletti korcsoportban a főiskolát végzettek aránya meghaladja az 1 százalékot, addig a fiatalabbak körében ez az arány 0,3-0,9 százalék között mozog.

1970 és 1994 között tehát az alapfokú képzésben az említett negatív kísérőjelenségek ellenére is jelentős mértékű javulás volt tapasztalható. Minden más iskolafokozatnál a továbbtanulási és lemorzsolódási esélyeket tekintve 1980, valamint 1994 között nőtt a cigány és a nem cigány fiatalok esélyegyenlőtlenségének mértéke. Különösen nagy a lemaradás a középiskolai, illetve felsőfokú továbbtanulásban.

A cigánygyermeket nagyobb számban oktató iskolák eredményességi mutatói a többi iskolával összehasonlítva a kutatási eredmények szerint lényegesen gyengébbek: magas a bukásarány, gyakoribb az évismétlés és jelentős a túlkorosság.

Az iskolai sikertelenség és az iskolából való korai kilépés elsődlegesen szociokulturális természetű okokra vezethető vissza. Az oktatás ingyenessége nem jelenti az óvodáztatás, a tankönyvek, a taneszközök, a ruházat vagy a gyermekétkeztetés ingyenességét. A létminimum alatt élő cigánycsaládok alig képesek vállalni ezeket a terheket, sőt a gyermekek pénzkereső tevékenységére is szükségük van.

A cigánygyermek hátrányos egészségügyi és szociális helyzete sok esetben késlelteti beiskolázásukat, ami azzal a következménnyel jár, hogy alapfokú iskoláztatásuk még jobban belenyúl abba az életszakaszba, amikor a cigánygyermek már felnőtt magatartásmintákat követnek.

A hátrányos helyzetű cigánycsaládok többsége nem érzékeli az iskola és az iskoláztatás fontosságát. Ennek részben a szülők iskolai sikertelensége az oka, részben pedig az, hogy az iskola a nem cigány társadalom intézménye. Ez nem csupán az iskola, a cigányság hagyományaiból és kultúrájától idegen elvárásaiban jelenik meg, de a többségi társadalomhoz tartozó gyerekek és nem ritkán a pedagógusok előítéleteiben is. Ezek a problémák a tehetséges, kiemelkedő képességű cigány tanulókat is sújtják, az átlagos vagy gyengébb képességű cigánygyerekeket pedig többszörösen. A cigánygyerekek alacsony tanulási motivációja mindezek hatására tovább gyengül.

A cigánygyerekek szocializációs hátrányait a jelenlegi iskolarendszer tovább erősíti. A cigánygyerekek iskolaérettségére irányuló terápia csak abban az esetben lehet eredményes, ha az iskola alkalmassá válik arra, hogy képes legyen kezelni a szegénység szubkultúrájából és a kisebbségi csoporthoz való tartozásból fakadó másságot.

Az oktatási rendszernek a nemzeti kisebbségek esetében főként nyelvi és kulturális természetű nehézségekkel kell szembenéznie. A cigánysággal kapcsolatban azonban kiterjedt, a közoktatás világán messze túlmutató problémahalmaz kihívásaira kell választ adnia e tágabb összefüggés-rendszerben is. Az oktatásnak kiemelkedő szerep jut a cigányság társadalmi helyzetének megváltoztatásában.

Kultúra

A cigányság nyelvi és kulturális szempontból igen erősen tagolt kisebbség, ezért több nyelv és kultúrkör megőrzéséről kell egyidejűleg gondoskodnia. A cigánykultúrának nincs írásbelisége, probléma továbbá, hogy a cigányság nem rendelkezik anyaországgal sem, amely kulturálisan és anyagilag támogatná. Nincs országos szerepkörű cigány közművelődési központ, múzeum, színház. A cigányság kisebbségi könyvtári szempontból is ellátatlan.

A többi magyarországi kisebbségi kultúrával szemben, a cigány kultúra nem egy polgárosodott kisebbség kultúrája. A meglévő hagyományörző cigány közösségek lényegében az utolsó olyan csoportok a magyar társadalomban, amelyekben a népi művészet a mindennapi élet szerves része. Ez kétségkívül a cigány kultúra

megőrzésének esélyét erősítő tényező. Másrészt viszont a cigány kultúráról kialakított kép egybecsúszik egy polgárosodás előtti, igen szegényes életmód képével.

A cigány kultúra értékei nincsenek eléggé jelen a társadalmi köztudatban, nem váltak a közműveltség részévé. Ennek megváltoztatására az elmúlt időszakban különböző kezdeményezések történtek. Az MKM támogatásával 1994 végén a Minoritás Alapítvány létrehozta a Cigányságkutató Intézetét, amely 1995 júliusától működik. A Néprajzi Múzeumban létrejött egy cigány néprajzi dokumentációs központ, amely a később létrehozandó Cigány Múzeum dokumentációs alapbázisává válhat.

1990-től több időszakos cigány lap jelent meg, nagyrészt állami támogatással. A Magyar Rádióban kéthetente *Cigányfélóra* címmel cigány kisebbségi műsort sugároznak, a Magyar Televízióban 25 perces műsoridőben hetente látható a *Patrin cigány magazin* műsora.

Az MKM és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítvány támogatásával jelentős mértékben nőtt a megjelent cigány irodalmi művek száma. 1995-ben az MKM létrehozta a Párbeszéd Programot, mely a kisebbségi kultúrákat, ezen belül a cigányság kultúráját a többség számára bemutatni képes programokat támogat.

Munkaerőpiaci helyzet

A cigányság a rendszerváltás óta eltelt évek során korábban soha nem tapasztalt mértékben és ütemben, s az elsők között szorult ki a munkaerőpiacról, és veszítette el az elmúlt negyven év alatt fokozatosan megteremtett - alacsony szintű, de biztonságos megélhetésének alapjait. A cigányok munkaerőpiaci helyzete tehát romlik, élethelyzetük válságos. 1989-ben még a cigány férfiak 60-80 százaléka, a nők 35-40 százaléka volt állásban. Napjainkban a munkaképes korú nem cigány foglalkoztatottak aránya 69 százalék; a cigány népességen belül 11 százalék, míg a cigány népességen belül ennek négyszerese-ötszöröse. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a cigányok döntő többsége kiszorult a legális gazdaság munkaerőpiacáról, és társadalmilag marginalizálódott. Az aktív korú cigány népesség 33 százaléka önálló jövedelemmel nem rendelkező eltartott.

A cigány dolgozók munkaerőpiacról való kiszorulásának egyik lényeges forrása a cigányság foglalkoztatási szempontból (is) kedvezőtlen területi elhelyezkedése.

A pályakezdő, munka nélküli cigány fiatalok helyzete igen rossz. A tartósan munkanélküliek aránya körükben legalább 40 százalékkal haladja meg az azonos végzettségű és életkorú nem cigány pályakezdőket.

Vannak olyan települések, ahol a cigány lakosság 90-100 százaléka munkanélküli. A munkanélküli cigányoknak a nem cigányokhoz képest lényegesen rosszabbak a munkaerőpiacra történő visszakerülési esélyei, mert jóval hosszabb ideje állástalanok. A cigány-munkanélküliséget elemző tanulmányok azt bizonyítják, hogy a cigányság munkavállalói hajlandósága alapvetően nem alacsonyabb, mint a hasonló élethelyzetű nem cigányoké.

A tapasztalatok szerint a cigányság hátrányos munkaerőpiaci helyzetében jelentős szerepet játszik a foglalkoztatási diszkrimináció is.

Az átképzési programok a cigány munkanélkülieket alig érik el. Elenyésző azoknak a munkanélküli cigány fiataloknak a száma is, akik teljesíteni tudják a pályakezdő munkanélküliek támogatásának feltételül szabott középiskolai végzettséget.

Korábban a cigánycsaládok jövedelmének több mint fele bérből és fizetésből származott, mára a fő bevételi forrást a szociális transzfer jövedelmek képezik.

Ez a cigánycsaládok segély-, illetve nagymértékű járadékjellegű jövedelmektől való függését eredményezi.

A segélyezetttség típusait tekintve is lényeges eltérés van cigányok és nem cigányok között. Amíg a nem cigány regisztrált munkanélküliek 81 százaléka munkanélküli-segélyben részesül, addig a nyilvántartott cigány munkanélküliek közül háromszor akkora arányban kapnak jövedelempótló támogatást, mint a nem cigányok közül. Ez természetesen megint csak annak a jele, hogy a tipikus cigány munkanélküli hosszabb ideje van állás nélkül, és nagyobb valószínűséggel kimerítette a segély-lehetőségét.

A foglalkoztatási nehézségek fokozottabban jelentkeznek a háztartások szintjén. A cigányháztartások több mint felében ma már nincs egyetlen aktív kereső sem. A cigány népesség körülbelül egyharmada (gyerekekkel és öregekkel együtt) olyan háztartásban él, melyben az eltartóknak legalább a fele munkanélküli vagy passzív munkanélküli. Különösen nehéz helyzetben vannak a nagycsaládos cigányok. Minél nagyobb létszámú egy háztartás, annál inkább fölülreprezentáltak bennük a munkanélküliek.

Egészségi állapot

A cigányság körében az egészséget kedvezőtlenül befolyásoló tényezők halmozottan jelentkeznek, s ebből adódóan a cigányság egészségi állapotára vonatkozó adatok az országos átlagnál kedvezőtlenebb képet mutatnak. Sokan laknak egészségtelen, vizes, sötét, nehezen fűthető, alacsony komfortfokozatú lakásokban, ahol a társadalomban elterjedtnek mondható higiéniai normák átvétele és érvényesítése nehezen képzelhető el, s ahol már a zsúfoltság miatt is fokozottabb a fertőzésveszély. A cigány munkavállalók jelentős része a múltban és a jelenben is egészségre ártalmas munkakörülmények között, megterhelő, nehéz fizikai munkát végez.

Ezért jóval magasabb körökben a fogyatékosok, tartósan egészségkárosodottak aránya. Jelentősebb körökben a csecsemőhalandóság, a cigánygyermekek között nagyon soka koraszülött, a kis súllyal született csecsemő, s életkörülményeik következtében a fejlődésük is lassúbb. A cigányok várható élettartama 10 évvel rövidebb, mint a nem cigányoké.

Összegzés: Nincs olyan, a cigányság helyzete szempontjából fontos szféra, melyről szólva ne lehetne válságról beszélni: a cigányság nagy tömegei nyomor- vagy ahhoz közelítő szinten élnek, munkaerőpiaci szegregációjuk miatt az átlagosnál nagyságrendileg nagyobb körökben a munkanélküliség, egészségi állapotuk és lakáskörülményeik rendkívül rosszak, az oktatásban a többségi lakossághoz viszonyított lemaradásuk nagy.

A cigányság önszerveződése, a kisebbségi önkormányzatiság intézményrendszere

A cigányság közéleti aktivitásának szervezeti kereteit korábban kizárólag a különféle civil szervezetek jelentették. A kisebbségi önkormányzati választásokat megelőző időszakban számuk és szerepük is jelentősen megnövekedett. Közös érdekeik képviselésére csúcsszervezeteket is létrehozottak. Az 1990-1994 közötti parlamenti ciklusban három cigány képviselő is tevékenykedett a Magyar Országgyűlésben: Hága Antónia és Horváth Aladár az SZDSZ országos listáján 1990-ben, Péli Tamás az MSZP képviselésében 1992-ben került be az Országgyűlésbe. Az 1994-es választásokon az időközben elhunyt Péli Tamás (MSZP) és Hága Antónia (SZDSZ) szerzett mandátumot.

A cigány kisebbség társadalmi integrációjának elősegítése szempontjából kiemelkedő jelentőségű a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló, 1993. évi LXXVII. törvény megalkotása, amely a cigányságot felvette a tizenhárom elismert

kisebbség közé. A kisebbségi törvény megteremtette a kisebbségek legjelentősebb érdekképviseleti és érdekvédelmi szerveinek, a kisebbségi önkormányzatok megalakításának jogi alapját. Így a civil szervezeteknél nagyobb hatáskörrel rendelkező, a közigazgatás részeként funkcionáló helyi és országos szinten működő cigány kisebbségi önkormányzatok is létrejöttek.

1994. december 11-én 415, 1995. november 19-én 61 helyi cigány kisebbségi önkormányzatot választottak, és megalakult az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat is. Az 53 fős országos testületbe a Lungo Drom szervezet választási koalíciójának képviselői kerültek. A helyi cigány kisebbségi önkormányzatok közül eddig 13 szűnt meg.

A cigányság speciális és súlyos problémái miatt a cigány kisebbségi önkormányzatokkal szemben olyan elvárások is megfogalmazódnak, amelyeknek jelenlegi helyzetükben alig tudnak megfelelni.

A kisebbségi képviselők többsége most kezdte el tevékenységét, közülük sokan nem rendelkeznek a közéleti tevékenység alapvető elemeire vonatkozó ismeretekkel. A megyei közgyűlések, illetve közigazgatási hivatalok rendezvényein tartott tájékoztatók, konzultációk mellett, ezen a gondon igyekezett segíteni a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal a Belügyminisztériummal közösen szervezett és valamennyi megyére kiterjedő képzéseivel. Ugyancsak PHARE-támogatással folyik Bács-Kiskun megyében egy kísérlet a kisebbségi önkormányzatok képzési programjának továbbfejlesztésére, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal és a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés közös szervezésében. További segítségként a NEKH valamennyi kisebbségi önkormányzatnak megküldte a „Kisebbségi Kódex” jogszabálygyűjteményt és megalakulásukat, működésüket segítő szakanyagokat, kiadványokat.

Sok kisebbségi önkormányzat kizárólag a központi költségvetési támogatásra alapozza működését, és nem számol más bevételi forrásokkal. A cigány kisebbségi önkormányzatok sajátos helyzetben vannak; míg a nemzeti kisebbségi önkormányzatok tevékenysége alapvetően a kultúra, a művelődés, az oktatás és a hagyományőrzés területeihez kapcsolódik, addig a cigány önkormányzatoknak az előbbi területeken kívül a szociális, az egészségügyi, valamint a foglalkoztatással kapcsolatos feladatokra is összpontosítaniuk kell.

Összegzés: A cigányság tradicionális belső önszerveződése felbomlott, modern polgári önszerveződése pedig csak a kezdeteknél tart. Mindezek ellenére is megállapítható, hogy a cigány kisebbségi önkormányzatok létrejötte jelentős mértékben elősegíti a cigányság társadalmi integrációját, a cigány kisebbség közjogi és kulturális autonómiájának erősödését.

Kormányzati elvek és intézkedési tervek a magyarországi cigányság helyzetének javítására

(Dr. Tabajdi Csaba, a Miaszterelnöki Hivatal kisebbségi ügyekért felelős politikai államtitkára által, *Láttelel a magyarországi cigányság helyzetéről* című, a parlament részére készített anyag részlete, 1996.)

A cigány népcsoport válsághelyzete égetően szükségessé tette, hogy a kormány válságkezelő intézkedéseket hozzon. A cigányság sajátos, összetett problémáinak kezelése ugyanis nem valósulhat meg az általános kisebbségpolitikán belül. A cigányság társadalmi integrációja gazdaságpolitikai, belpolitikai béke, illetve stabilitás kérdése is. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy a nemzetközi szervezetek is fokozódó érdeklődést tanúsítanak a téma iránt.

Realitásként kell számolni a közvetlen állami beavatkozás lehetőségeinek nagymértékű csökkenésével, a cigányság saját erőfeszítéseinek korlátozottságával és - egy erőltetett felzárkóztatási programhoz szükséges központi források hiányával. Ez azonban nem menti fel a kormányzatot egy középtávú - az ország gazdasági helyzetével számoló - intézkedéscsomag, illetve hosszú távú koncepció kidolgozásának és végrehajtásának kötelezettsége alól. Egyidejűleg meg kell tenni azokat a konkrét lépéseket, amelyek rövid és közép távon nélkülözhetetlenek, és a jelenlegi gazdasági helyzetben is finanszírozhatók.

A kormányzat- az állam központi szerepvállalásának elhatározott csökkentése ellenére - sem mond le arról, hogy a cigányság helyzetének javítását állami feladatnak is tekintse, politikai felelősséget érez azért, hogy megakadályozza a népcsoport további Leecsúszását.

A válságkezelő intézkedések elvei között világossá kell tenni, hogy mely területeken kell az állampolgári jogok érdemi gyakorlásában a cigányság számára esélyegyenlőséget biztosítani, az előítéletes gyakorlatot felszámolni, mikor és hol szükséges - a halmozottan hátrányos helyzet miatt pozitív diszkriminációt alkalmazni.

A cigányság integrálódásának elősegítéséhez az *előítéletesség csökkentésére*, határozott és következetes fellépésre van szükség. Mindehhez a lehetséges mértékű elfogadottságot kell biztosítani a társadalom részéről. Erre azonban csak akkor van esély, ha az is világossá tehető: a kormányzati szervek e tevékenységüket az eddigieknél koordináltabban végzik, a rendelkezésre álló szűkös pénzeszközöket célszerűbben, ellenőrizhetőbben, csak a valós eredményt hozó megoldásokra, feladatokra fordítják, a feladatok finanszírozásában a szervezetek helyett a tevékenységek, programok támogatása kerül előtérbe.

Tudatosítani kell, hogy a cigányság helyzete nem oldható meg a társadalom egészétől leválasztva. A többségi társadalomnak is érzékelnie kell, hogy a cigányság leszakadása az egész társadalom számára jelent veszélyt.

Az ország jelenlegi gazdasági helyzetében reálisan csak többlepcsős megoldás tervezhető:

a) A már működő programok- jelentős kiadásnövekedéssel nem járó - továbbfejlesztése úgy, hogy ez párosuljon a koordináltabb, hatékonyabb feladatellátással, tegye ellenőrizhetőbbé az állami pénzeszközök célzott felhasználását.

b) Középtávú válságkezelő intézkedési terv kidolgozása és megvalósítása.

c) Hosszú távú, a cigányság társadalmi integrációját és polgárosodását elősegítő koncepció kidolgozása.

A cigányságnak az élet minden területén megnyilvánuló válságos helyzete elvileg komplex, valamennyi probléma egyidejű megoldására irányuló válságkezelést igényelne. Az anyagi és szellemi erőforrások korlátozottsága miatt azonban erre jelenleg nincs reális lehetőség, ezért meg kell határozni azokat a „kitörési pontokat”, amelyekre a kormányzati intézkedéseket összpontosítani kell.

Cigányfelzárkóztató oktatás. A cigányság általános helyzetében tartós és hosszú távú eredmény csak akkor érhető el, ha lényegesen javul a cigányság oktatási helyzete. E téren a hátrányokat ellensúlyozó különleges intézkedésekre van szükség. Az iskolai lemaradás leküzdése nélkül nincs esély arra, hogy a cigányságon belül a ma még rendkívül kis hányadot képviselő középosztályi, vállalkozói és értelmiségi réteg megerősödjön. *Ez az a terület, amely távlatilag a legnagyobb eredményt hozhatja viszonylag kisebb anyagi ráfordítással. Cigányösztöndíj alapításával, kollégiumi hálózat létrehozásával van remény az esélyegyenlőtlenség mérséklésére, arra, hogy fokozatosan növekedjen a továbbtanuló cigány fiatalok száma. Az*

esélyegyenlőtlenség mérséklésének szempontját figyelembe kell venni a közoktatási törvény várható módosítása során is.

Falusi program. A jelenlegi helyzetben olyan „túlélési” módszereket kell a cigányság számára kidolgozni, felkínálni és támogatni, amelyek viszonylag kisebb ráfordítással, *a cigányság tevőleges munkavégzésével* számukra a megélhetést biztosíthatják. Gyakorlati tapasztalatok alapján működtethető olyan konstrukció, amelyben az állattenyésztéshez, növénytermesztéshez szükséges induló tőke (tenyészállat, vetőmag, eszközök) természetbeni meghitelezését követően a megtermelt haszonból kötelező visszaforgatással (pl. az első szaporulatból egy tenyészállat kötelező átadásával) láncszerűen szélesíthető az ilyen programban részt vevők köre. E programok legfőbb célja, hogy a megélhetési gondokat enyhítse, a fizikai létfeltételeket biztosítsa. Nem lebecsülendő ugyanakkor az sem, hogy az ilyen konstrukcióban nem ajándékozásról, ingyenes juttatásról van szó, hanem a kezdő lépések támogatásáról, s ez a többségi társadalom előtt is jobban értelmezhető és védelmezhető megoldást jelent.

A falun - és különösen az elmaradott térségekben élő - cigányság . túlélési esélyeinek növelése érdekében olyan földprogramot indokolt működtetni, amely a földdel foglalkozni tudók esetében háztáji nagyságú parcellákon családi szükségletre való élelem megtermelését, az állattartást biztosítaná. Nem hallgatható el, hogy a cigányság, csakúgy, mint 1945-ben, a nemzeti földtulajdon közelmúltban történt újraosztásából, a kárpótlásból kimaradt.

Részben a kézműipari (vályogvetés, seprűkészítés), részben a hagyományos cigányfoglalkozások (kovács, vesszőfonás stb.) támogatása bizonyos perspektívát jelenthet a cigányok számára.

Vállalkozások elősegítése. A vállalkozási lehetőségek sajátos támogatása részben a foglalkoztatási problémák csökkentésére ad lehetőséget, de közép-, illetve hosszabb távon a cigány középréteg, vállalkozói réteg kialakulása, megerősítése segítheti elő, hogy a cigány társadalom tagozódása valamelyest közelítsen a magyar társadalom szerkezetéhez. A vállalkozói tevékenység támogatása (megfelelő szakmai ismeretek oktatása, korrekt pénzügyi tervvel rendelkező cigány vállalkozók esetében hitelgarancia vállalása stb.) megélhetést nyújtó életmódot kínál, erősíti a tulajdonosi szemléletet, s magában hordozza a cigány polgárosodás lehetőségét. Rövid távon a cigányság sajátosságaihoz idomuló kisvállalkozói programok indítása eredményezhet javulást.

Mind a cigányság, mind a többségi társadalom tagjai előtt világossá kell tenni: *a cigányság helyzetének javítását célzó kormányzati intézkedések a „segélyezés”-központúság helyett a cigányság öntevékenységére, önerejére számító, előre meghatározott feltételekhez kötött, számon kért és ellenőrzött tevékenységek támogatására kívánnak összpontosítani azzal, hogy a kialakult helyzetben a cigányság az alapszintű segélyezés csatornáit sem nélkülözheti.*

Oktatás - szakképzés - közművelődés

1. A cigányoktatás tartalmi fejlesztése, ezen belül a cigányság oktatásának tartalmi megújítását szolgáló pedagógiai, nyelvészeti, néprajzi, történelmi és más kutatások támogatása, tankönyvek, kézikönyvek és oktatási segédanyagok készítése, az iskolaérettség javítását szolgáló óvodai és iskola-előkészítő programok fejlesztése. Felzárkóztató, tehetséggondozó és kollégiumi nevelési, oktatási programok fejlesztése és támogatása. Önálló cigány kisebbségi oktatásfejlesztési program kidolgozása indokolt, amelynek legfontosabb stratégiai célja - összhangban az MKM közoktatás-

fejlesztési stratégiájával - az, hogy biztosítsa az alsó és felső középfokú oktatásban (12-18 életév között) a cigány tanulók arányának fokozatos *növekedését*. Ezzel összhangban célszerű a cigánygyermek óvodai ellátásának, az óvodába járás feltételeinek javítására vonatkozó javaslatokat is kidolgozni.

2. Cigány származású, cigánygyermeket tanító pedagógusok tapasztalataira és javaslataira alapozva olyan ösztöndíjrendszer kialakítása és működtetése indokolt, amely elősegíti, hogy a cigánygyermek továbbtanulása a presztízsszakmák (programozó, nyelvismeretet adó, szolgáltatási szféra igényeit kielégítő) felé irányuljon.

3. A társadalmi esélyegyenlőtlenségek mérséklésére el kell kezdeni a tehetséggondozó és kollégiumi rendszer kialakítását. A tehetséggondozó hálózat fő feladata az egyéni és csoportos tehetséggondozás, a tehetséges diákok benntartása a közoktatási rendszerben és továbbtanulásuk támogatása.

4. A kialakult normatív kisebbségi kiegészítő támogatás pályázati rendszerét megvizsgálva, az eljárási rendet egyszerűsíteni, a felhasználást differenciáltabbá, átláthatóbbá, ellenőrizhetőbbé indokolt tenni.

5. A pedagógusképzésben általánossá kell tenni a ciganológiai ismeretek oktatását. A tehetséggondozó rendszer működtetésével, a felsőoktatási rendszer kiterjesztésével és szervezett felvételi-előkészítő programok támogatásával törekedni kell a felsőoktatásban - különösen a pedagógusképzésben és a szociálismunkás-képzésben - részt vevő cigány fiatalok számának növelésére. Ciganológiai továbbképzési programokat kell szervezni pedagógusok, önkormányzati, egészségügyi és munkaügyi szakemberek számára.

6. Az oktatásfejlesztési program segítse elő, hogy a magyarországi közigazgatási, közép- és felsőoktatási intézményekben, rendőrtiszti és katonai főiskolákon speciális tanfolyamok, nappali és posztgraduális képzési formák jöjjenek létre.

7. Ahol erre igény mutatkozik, támogatni kell a cigány kisebbségi oktatási intézmények létrehozását.

8. Olyan ösztönzési rendszer kialakítására kell javaslatot kidolgozni, amely a bizonyítottan elért eredmény arányában juttatná utólag többletjövedelemhez a cigány oktatásban szerepet vállaló oktatókat, oktatási intézményeket.

Foglalkoztatás

1. A cigányság foglalkoztatási esélyeit a versenyszférában javítani kell, amihez speciális támogatási rendszer kidolgozása és működtetése indokolt. Olyan projektek kidolgozása és támogatása vállalható, amely a megalapozott üzleti tervvel rendelkező cigány kis- és családi vállalkozások beindításához nyújt anyagi támogatást.

2. A munkaerőpiaci szervezet elemzése és a gazdasági prognózisok alapján réteg- és piacokonform, a kistérségi fejlesztési programokhoz és igényekhez is igazodó szakmastruktúra kidolgozásával indokolt olyan irányban befolyásolni a szakmai képzést, amely elősegítheti, hogy a cigányság lehetőség szerint lakóhelyén gyakorolható, de piacképes szakmai ismeretekkel rendelkezzen.

3. A hátrányos helyzetűek, ezenbelül a cigányság megsegítésére irányuló kiegészítő programok indítása indokolt annak érdekében, hogy az egységes szakképzési programokban való részvételük lehetővé váljon.

4. A foglalkoztatási törvény átdolgozásánál a hátrányos munkaerőpiaci csoportok esélynövelő támogatását is szempontként célszerű megjeleníteni. A főleg közhasznú munkavégzésben foglalkoztatott alacsonyán kvalifikált - köztük cigány -

munkaerőnek ki kell dolgozni a közhasznú foglalkoztatási rendszerét. Ez segélyezést kiváltó hatást is kifejt.

5. A foglalkoztatási törvény módosításakor lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a preventív típusú képző-átképző programok finanszírozhatóvá váljanak, kiemelten az ifjúsági büntetés-végrehajtó intézetekben, különösen ha ezek a felzárkóztatást, illetve az első szakma megszerzését célozzák.

Mezőgazdasági program

1. Az eddigi tapasztalatok figyelembevételével olyan *földművelési program* kidolgozása indokolt, amely lehetővé tenné, hogy az önkormányzat földet vásároljon vagy béreljen nagycsaládos cigány munkanélküliek számára annak érdekében, hogy a család élelemszükséglete megtermelhető legyen.

2. Olyan állattenyésztési program kidolgozása és működtetése indokolt, amelyben az indulótőke (tenyészállat) természetbeni juttatását követően a létrejövő haszonból történő kötelező visszaforgatással láncszerűen szélesíthető a támogatottak köre.

3. Összegezni és elemezni szükséges az elmaradott kistérségekben élő hátrányos helyzetűek - köztük cigányok - háztáji, családi gazdálkodását elősegítő programok működtetésének eddigi tapasztalatait.

Szociális támogatás

1. Bővíteni indokolt a szociális intézményi szolgáltatás területén családsegítés, szociális információs szolgáltatások stb. - az etnikai sajátosságoknak megfelelő eszközrendszerrel.

2. A lakásépítési program nem tekinthető etno-specifikus programnak, de a cigányságra általában jellemző sokgyerekes családmodell hozzáférhetővé teszi a cigánycsaládok számára is az állampolgári jogon járó szociálpolitikai juttatásokat. Az önkormányzati szövetségekkel együttműködve indokolt kidolgozni a hátrányos helyzetűek lakásépítési programját, amelynek kialakításánál figyelemmel kell lenni a közhasznú munkában rejlő lehetőségekre. E területet hangsúlyosan kell kezelni a lakáspolitikai koncepció kidolgozásakor.

Térségi programok

A hátrányos helyzetben levő megyék felzárkóztatására irányuló kormányzati tevékenység nem kifejezetten etnikai központú, de az érintett megyékben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Heves) a cigány lakosság aránya kimagasló (lásd 6. számú melléklet), így a térség fejlesztése életkörülményeiket kedvezően érintheti. A megyei és települési önkormányzatok önállóságát tiszteletben tartva támogatni és ösztönözni indokolt az olyan kistérségi programok indítását, amely - a helyi viszonyokhoz igazodva - a cigány lakosság életét javítja.

1. A kistérségi programok célrendszerében indokolt megjeleníteni a cigányok foglalkoztatásának, vállalkozási esélyeik javításának szempontjait. 2. Az „egészséges ivóvíz” programban minimális célként szükséges elérni, hogy a támogatási kérelmek elbírálásánál előnyben részesüljön az a pályázat, amely a településen lévő szociális követelményeknek nem megfelelő telep(ek) vezetékes-ivóvízellátására is kiterjed.

Diszkriminációellenes program

1. Tanulmányozni kell a diszkriminációellenes jogi és egyéb szabályzás, illetőleg nevelés és közvélemény-formálás külföldi megoldási módjait, tapasztalatait, javaslatot kell kidolgozni a hazai szabályozás korszerűsítésére, különös tekintettel a foglalkoztatási diszkrimináció törvényi szankcionálására.

2. Az érintett tárcáknak - a jogvédő szervezetekkel együttműködve - indokolt felmérni, hogy az oktatás, bűnüldözés, büntetőeljárás, büntetés-végrehajtás terén érvényesül-e diszkrimináció a cigánysággal szemben. Ennek keretében elemezni indokolt, megalapozottak és elkerülhetetlenek-e a kisegítő osztályokba, illetve iskolákba történő nagymértékű átirányítások a cigánygyermek tekintetében. A felmérés tapasztalatainak összegzéseként indokolt esetben javaslatot kell kidolgozni a szükséges jogszabály-módosításokra, olyan kontrollmechanizmusok kiépítésére, esetleges szigorúbb szankcionálásra, amely az előítéletes gyakorlat megszüntetését eredményesebbé teheti. Ezzel egyidejűleg indokolt javaslatot készíteni arra is, hogy milyen módon lehet a cigányság körében a jogkövető magatartás fokozottabb érvényesülését elősegíteni.

3. A rendőrképzésben folytatni kell a hazai kisebbségekről, többek között a cigányságról szóló ismeretek átadását, ezzel is elősegítve, hogy a bűnüldözés terén esetenként tapasztalható előítéletes gyakorlat megszűnjön. E terület fontos ténye az OCKÖ és az ORFK között az utóbbi időszakban kialakult jó munkakapcsolat és együttműködés.

Kisebbségi érdekegyeztetési és jogvédő országos program

1. Konfliktusmegelőző és kezelő (érdekegyeztető) hálózat kialakításának alapprogramja: a kormányzati szerveknek támogatniuk, ösztönözniük indokolt, hogy mindazokon a területeken, településeken, ahol nyílt vagy latens konfliktusok alakulnak ki, helyben legyen intézményes kerete a konfliktus-megelőzésnek, konfliktuskezelésnek.

2. A jogvédő hálózat alapprogramja: támogatni, segíteni kell az önkormányzatoknál, valamint a civil szférában már működő jogvédő irodákat.

Az állami koordináció javításának eszközei

A cigányság problémáinak. összetettsége miatt nem határozható meg egyetlen főhatóság, minisztérium sem, amely teljes körű eszközrendszerrel rendelkezne a helyzet kezelésére. Szükséges az államigazgatási szervek, főhatóságok munkájának az eddigieknél hatékonyabb összehangolása a kérdés érdemi súlyának megfelelő kezelésében, a fő stratégiai irányok érvényesítésében. Emellett fórumot célszerű biztosítani arra is, hogy a cigányválság kezelésében leginkább érintett tárcák a hátrányos helyzetben lévő megyék térségi problémáiról tájékozódjanak, felmérjék a megtett kormányzati intézkedések hatását.

Ennek megvalósítására a kormány 1120/1995. XII. 7. számú határozatával létrehozta a *Cigányügyi Koordinációs Tanácsot* (CKT).

A CKT legfontosabb feladata, hogy lehetővé tegye a cigány-válságkezelő program kidolgozásában az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat, a cigány- és más civil szervezetek érdemi részvételét, továbbá hogy a program végrehajtása során folyamatosan biztosítsa a programban érintettek visszajelzését. E fórumon történik a cigányságot érintő kormányzati stratégiai lépések összehangolása. Cél a kormány stratégiai elképzeléseinek egységes személetű és eredményesebb megvalósítása, a

végrehajtás hatékonyabb ellenőrzése. A CKT működése nem érinti a NEKH önálló feladat-és hatáskörét, az államigazgatási operatív intézkedések koordinálása változatlanul a hivatal feladata.

A CKT elnöke - kifejezésre juttatva az államigazgatási hatáskört meghaladó, alapvető kisebbségpolitikai célok érvényesítésének szükségességét - a Miniszterelnöki Hivatal kisebbségi ügyekben illetékes politikai államtitkára.

A CKT állandó tagjai a válságkezelésben leginkább érintett tárcák képviselői, a titkár feladatait a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke látja el. A NEKH adminisztratív háttérrel biztosít a CKT működéséhez. Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnöke is tagja a testületnek.

A CKT 1995 februárjában megtartotta alakuló ülését, elfogadta ügyrendjét és éves munkatervét. A tanács 1996 során áttekinti az érintett főhatóságok által november 30-ig kidolgozandó cselekvési részprogramokat, a tárcaközi és megyei szintű koordináció kérdéseit, az oktatási-közművelődési, diszkriminációellenes, foglalkoztatási, földművelési, állattenyésztési, térségi és szociális programokat, majd 1997. június 30-ig e részprogramokra alapozva elkészíti a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó középtávú intézkedéscsomagot.

Közalapítvány

A cigányválság-kezelő intézkedéscsomag kidolgozása, projektek beindítása - már rövid, de középtávon is - anyagi eszközöket igényel. Bár az ország gazdasági helyzete súlyos, a cigányság helyzete is az, anyagi eszközök célzott felhasználása nélkül eredmény nem érhető el, pénzzel is csak hosszabb távon.

Ezért a kormány 1121/1995. XII. 7. számú határozatában létrehozta a *Magyarországi Cigányokért Közalapítványt* (MCK). A kuratórium elnöke az 1995. évi alternatív Nobel-díj kitüntetettje, Bíró András lett. Az Országgyűlés az 1996. évi költségvetési törvényben 150 millió forint induló vagyont biztosított a közalapítvány tevékenységéhez.

A közalapítvány megfelelő szakmai projektek kidolgozásával, a támogatási elvek meghatározásával, a teljesítés ellenőrzésével jelentős szerepet tölthet be a cigányválság-kezelő intézkedéscsomag végrehajtásában. Az állami pénzeszközök mellett egyéb - önkormányzati, alapítványi, csatlakozó szervezetek adományai, saját bevételek, vállalkozásból származó bevételek is növelhetik a költségvetési pénzek mellett a felhasználható anyagi eszközöket.

A közalapítvány kuratóriuma 1996 februárjában megtartotta alakuló ülését, s várhatóan - a szükséges pályázati kiírásokat követően - néhány hónapon belül eljuthatnak az első támogatások az érintettekhez.

A közalapítvány elsősorban az egzisztenciateremtő, túlélési programokat támogatja. A rendelkezésre álló keretből várhatóan már 1996 során 50-60 romacsalád, kisközösség juthat önfenntartását segítő támogatáshoz. A tevékenység további hangsúlyos elemei az ösztöndíjak biztosítása, a vállalkozásfejlesztés és az emberi jogi, médiaterület.

A közalapítvány elsődleges partnerei (az egyéneken túlmenően) a roma kisebbségi önkormányzatok - partneri viszonyban a települési önkormányzatokkal -, a roma és romákért tenni kívánó civil szervezetek lesznek.

A magyarországi kisebbségek - így a cigányság - támogatására is két további, a kormány által alapított közalapítvány működik:

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány olyan programok, tevékenységek támogatására jött létre, amelyek a hazai kisebbségek

önazonosságának megőrzését, sajátos társadalmi érdekeik érvényesítését, anyanyelvi kultúrájuk fejlesztését szolgálják.

A *Gandhi Közalapítvány* a cigány lakosság társadalmi beilleszkedését az oktatás sajátos eszközeivel kívánja elősegíteni. E két, már működő közalapítvány sajátos célrendszerébe nem illeszthetők a cigányság speciális helyzetéből adódó és állami feladatvállalást is jelentő olyan preferenciák (létfenntartás, megélhetés, társadalmi helyzet javítása), amelyek az általános kisebbségpolitikai kérdéseken túlmutatnak.

Indokolt, hogy megfelelő együttműködés alakuljon ki a cigányokat is támogató közalapítványok, alapítványok, illetőleg egyéb, állami költségvetésből támogatott, a cigány lakosságot érintő programok között.

Parlamenti felszólalások

DR. MAGYAR BALINT MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTER:
Elnök Asszony, köszönöm a szót. Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim! Külön köszöntöm a megjelent vendégeket, köztük az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a cigányszervezetek képviselőit is.

Ha a magyarországi cigányságot sújtó különböző hátrányokra gondolunk, és arra a szakadékra, amely elválasztja egymástól a cigányságot és a többségi társadalmat, valószínűleg nem túlzás azt állítani, hogy nehéz ma tiszta lelkiismerettel élni Magyarországon. Mégis az a véleményem, hogy a mai politikai vitanapnak nem az a feladata, hogy a cigánykérdést amolyan kötelező gyakorlat formájában letudva, hozzájáruljon lelkiismeretünk megnyugtatóhoz. Jó alkalom ez a vita arra, hogy elfogulatlanul és önáltatás nélkül szembenézzünk e félmilliók kisebbség helyzetével, hogy számba vegyük, mit tettünk eddig, és mit kell még tennünk a cigányság integrációja és polgárosodása érdekében.

Fontos ez a mai nap azért is, mert ahogy a kisebbségpolitikának, általában a cigánysággal kapcsolatos kormányzati tevékenységnek is politikai közmegegyezésen kell alapulnia. Azt remélem, hogy a vitanap hozzájárul majd ahhoz, hogy kialakuljon ez a konszenzus.

A szocialista rendszerben a cigánykérdést réteg-, illetve szociális problémaként kezelték. A cigányság szociális egyenjogúsítása terén születtek eredmények, a cigányság nagy tömegei azonban továbbra is a társadalmi hierarchia legalsó pozícióit foglalták el. A földosztásból a cigányság csaknem teljes egészében kimaradt, mivel elsősorban azok juthattak földhöz, akik már korábban is a mezőgazdaságban dolgoztak. Az iparnak szüksége volt szakképzetlen munkaerőre, így nagy cigánytömegek vándoroltak az ipari centrumokba.

Ez a cigányságon belül magas foglalkoztatottságot eredményezett, ami lehetővé tette bizonyos csoportok egzisztenciális megkapaszkodását. Másfelől viszont a szociális helyzet javulása nem járt a cigányság integrációjával, a szociális intézkedések asszimilációs elvárásokkal párosultak.

A szocializmus politikai rendszere nem engedte meg a cigányság autonóm kisebbségi önszerveződését, és ellehetlenített minden olyan kezdeményezést, amely a cigányságot mint kisebbségi csoportot jeleníthette volna meg. Így például Kemény István 1971-es országos cigányvizsgálatának eredményei sem válhattak széles körben ismerné, sőt az azt követő időben az ilyen típusú vizsgálatokat el is lehetetlenítették.

Mindezek miatt a cigányságot teljesen felkészületlenül érte a '80-as évek második felének válsága és a rendszerváltás. A Magyarországon élő cigányok igen kevés kivétellel az eltelt tíz év alatt lezajlott folyamatok vesztesei voltak.

Mi jellemzi ma a cigányság helyzetét? Már a '80-as években széles körben általánossá vált az a felismerés, hogy a cigányság nemcsak szociális, de nyelvi, kulturális értelemben is kisebbségi csoportnak tekinthető. A cigányság problémái nem szociális és kisebbségi problémák, hanem egy szociálisan marginalizálódott kisebbség problémái. Ez azt jelenti, hogy a munkaerőpiaci és szociális hátrányok kérdéséről elválaszthatatlan a cigány kisebbség emancipációjának problémája. Nincs olyan, a cigányság helyzete szempontjából fontos szféra, amelyről szólva ne lehetne válságról beszélni.

A cigányság nagy tömegei nyomorszáron vagy ahhoz közelítő szinten élnek, munkaerőpiaci szegregációjuk miatt az átlagosnál nagyságrendileg nagyobb körökben a munkanélküliség, egészségi és lakáskörülményeik hihetetlenül rosszak, az oktatásban lemaradásuk a többségi lakosságtól egyre nagyobb, kulturális hagyományaik egyre inkább eltűnnek, tradicionális belső önszerveződésük felbomlott, modern polgári önszerveződésük pedig csak a kezdeténél tart, s mindezekon kívül a többségi társadalom súlyos előítéletessége is sújtja őket.

A cigányoknak a többségi társadalomnál négyszer-öttször nagyobb munkanélküliségi rátája elsősorban iskolázottságuk és a többség iskolázottsága közötti szakadékkal magyarázható. A közoktatáson belüli sikertelenségük elsősorban abból fakad, hogy a magyar iskolarendszerben szociális és kulturális válságuk óriási hátrányokat teremt. A cigányság szociális hátrányai azonban csak akkor lesznek csökkenthetőek, ha megoldódik a cigány munkavállalók foglalkoztatása.

Ezzel a kör bezárult: sem a munkanélküliség, sem az iskolázatlanság vagy a nagyon rossz szociális helyzet problémái nem kezelhetőek az egyes nagy rendszerek zárt logikáján belül. Egységes stratégiára van szükség, amely kijelöli a lehetséges áttörési pontokat, és figyelembe veszi a cigányprobléma-világ vastörvényeit.

A cigányság kizárólag a maga erejéből sohasem lesz képes felszámolni saját válságát. A hivatalban lévő kormány felismerte, hogy egy egységes, a cigányság integrációjára irányuló stratégia kialakítása kormányzati felelősség és feladat. A válságkezelő intézkedéscsomag elfogadásával és a Cigány-ügyi Koordinációs Tanács létrehozásával a kormány megtette az első lépéseket abba az irányba, hogy kialakuljanak a szervezeti és szakmai feltételei egy hosszú távú kormányzati program megvalósításának.

E program megvalósítása során véleményem szerint érvényesítenünk kell néhány fontos szempontot:

Mindenekelőtt szakítanunk kell azzal a paternalista attitűddel, mely szerint a cigányság cselekvő részvétele nélkül tesszük a dolgunkat a cigányok érdekében. A kormánynak együtt kell működnie az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzattal, biztosítani kell a folyamatos párbeszéd lehetőségét és azt, hogy a kisebbségi önkormányzatok bekapcsolódhassanak az egyes szakmai programok kialakításába, és sajátos eszközeiket felhasználva azok megvalósításába.

El kell választanunk a rövid és a hosszú távú célokat és teendőket. Miközben azon gondolkodunk, hogy a cigányság jövő nemzedékeit hogyan segíthetjük emberibb körülményekhez, nem feledkezhetünk meg azokról, akik itt és most élnek - európai normák szerint - embertelen körülmények között.

Egy másik fontos szempont, hogy az egyes programoknak célzottan a cigányság sajátos problémáinak megoldására kell irányulniuk. Bizonyos területeken - mint például a szociális ellátórendszerek működtetése szigorúan ragaszkodni kell a rászorultság elvéhez. Más területeken viszont - mint az oktatás, az átképzés vagy más foglalkoztatáspolitikai programok - meg kell vizsgálni, hogy az eddig alkalmazott, etnikailag semleges eszközök segítségével valóban javítható-e a cigányság helyzete.

Nem kevésbé fontos követelmény, hogy az egyes programok kialakításakor figyelembe kell venni a cigányság erős belső tagoltságát. Olyan rugalmas rendszerek kialakítására van szükség, amelyek képesek alkalmazkodni a nyelvi, kulturális és szociális értelemben rétegzett cigány társadalom különböző csoportjai eltérő szükségleteihez. Ehhez tartozik az is, hogy a cigányság számára felkínált kormányzati programoknak tekintettel kell lenni a cigányság kultúrájára és hagyományaira. Nem szabad felzárkóztató stratégiát kialakítanunk. Nem biztos, hogy a cigányságnak a magyar társadalom rétegződését és foglalkoztatási szerkezetét kell reprodukálnia, nem biztos, hogy maradéktalanul át kell vennie a többségre jellemző értékeket és szokásokat.

Tiszteletben kell tartanunk a cigányság másságát, és nem teremthetünk olyan helyzetet, amelyben beilleszkedésük ára asszimilációjuk kell hogy legyen.

Mindezekon kívül szeretném felhívni a figyelmüket a jogi szabályzásban rejlő lehetőségekre:

A cigányság mint kisebbségi csoport szerveződött meg, és a létrejött cigány kisebbségi önkormányzatok mint kisebbségi érdeket artikulálják szociális problémáik kezelését is. A kisebbségi jogrendszer lehetőséget biztosít arra, hogy az oktatást, a munkakerőpiacot és más, a cigányság szempontjából igen fontos rendszerek működését szabályozó joganyagba preferenciális szabályokat illesszünk. Fontosnak tartom, hogy egy cigány kormányzati stratégia részeként megvalósuljon egy átgondolt jogszabályalkotási program is.

Ma kétséget kizáróan a cigányságnak a szociális ellátórendszerektől való függése a legsúlyosabb probléma. Éppen ezért, a kormányzati válság-kezelő programnak e támogatások fenntartása mellett olyan területekre kell koncentrálni a rendelkezésre álló forrásokat, amelyeken keresztül csökkenthető a jóléti újraelosztás döntő szerepe a cigánycsaládok megélhetésének biztosításában. Alapvetően két ilyen terület van: a vállalkozásfejlesztés és az oktatás.

A többség számára is világossá kell tenni, hogy az adóbevételekből egzisztenciateremtésre és oktatásra fordított támogatások a jövőben bőségesen visszatérülnek a szociális kiadások csökkenése révén. A kormány egzisztenciateremtő programok támogatására hozta létre a Magyarországi Cigányokért Közalapítványt. A közalapítvány rendelkezésre álló ez évi források a szükségletekhez viszonyítva meglehetősen csekélyek. Véleményem szerint a jövőben szükség lesz tevékenységének kiszélesítésére, költségvetési támogatásának növelésére. Önálló egzisztenciák megteremtését a rendelkezésükre álló eszközök felhasználásával a Népjóléti és a Munkaügyi Minisztérium, az önkormányzatok és magánalapítványok is elősegíthetik. Ez utóbbiak közül figyelmet érdemel például az Autónia Alapítvány tevékenysége.

A különböző foglalkoztatáspolitikai eszközök mellett fontos cél a falvakban élő, nagy tömegeiben munkanélküli cigányság megélhetéshez juttatása. Ez azért is kiemelt feladat kell hogy legyen, mert elejét kell vennünk a nagyvárosi etnikai gettók kialakulásának. Ennek érdekében nagy szükség van földművelési és állattenyésztési támogatásokra, amelyek lehetővé teszik, hogy cigánycsaládok minél inkább önellátóvá válhassanak.

Ami az oktatást illeti, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium - a tárcák közül elsőként - már tavaly elkészítette cigányoktatás-fejlesztési programját, melyet önök közül sokan már jól ismernek. Az oktatásnak nemcsak abból a szempontból van kiemelkedően fontos szerepe, hogy a munkakerőpiacon növelje az elhelyezkedési esélyeket, de azért is, mert a többi Magyarországon élő kisebbséggel szemben a cigány társadalom belső rétegzettségét tekintve csonka társadalom. Hiányzik az erős

cigány közép-osztály, az erős értelmiségi réteg. Az oktatás tehát a cigányság polgárosodása szempontjából általában is a legfontosabb eszköz.

A cigányoktatás-fejlesztési program stratégiai célja az, hogy a közoktatás teljes vertikumában biztosítsa a tanulókat sújtó hátrányok kiegyenlítéséhez és iskolai sikerességük biztosításához szükséges feltételeket. Ennek érdekében a közoktatás három csomópontján szükséges az esélynövelő és preferenciális intézkedések rendszerét kialakítani.

Óvodai, iskola-előkészítő és alapfokú felzárkóztató programok fejlesztésével és támogatásával biztosítani kell a cigány tanulók iskolai beilleszkedését és egyúttal - elsősorban pedagógus-továbbképzéssel - növelni az iskolák képességét a beilleszkedés elősegítésére. Másodsorban felzárkóztató programok fejlesztésével és tehetséggondozó hálózat kialakításával és működtetésével biztosítani kell, hogy a cigány tanulók a jelenleginél jóval nagyobb arányban a tankötelezettség ideje alatt teljes értékű általános iskolai végzettséget szerezzenek. Harmadrészt pedig tehetséggondozó kollégiumi és ösztöndíjrendszer segítségével biztosítani kell, hogy jelentős mértékben növekedjék az érettségit nyújtó középfokú oktatásban és szakképzésben részt vevő, illetve azt befejező cigány tanulók száma.

Mindezek mellett az igényeknek és lehetőségeknek megfelelően kell forrásokat biztosítani a cigány pedagógiai program alapján oktató és cigány kisebbségi óvodák és iskolák támogatásához is. A cigányoktatás-fejlesztési programot a Művelődési és Közoktatási Minisztérium ez évben elindította, kiszélesítéséhez a tárca rendelkezésére álló források bővítésére lenne szükség. A cigányság oktatását szolgáló programokat a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítvány és a Soros Alapítvány is támogatja.

Fontosnak tartom, hogy elkészüljön a közoktatási programhoz kapcsolódó cigányszakképzési program is.

Még mindig az oktatásnál maradva: a cigányság szempontjából óriási jelentősége van a felsőoktatásnak is, mégpedig kettős értelemben. Egyrészt a felsőfokú képzésnek kellene a jelenleginél nagyságrendekkel nagyobb számban cigány értelmiségieket, pedagógusokat, jogászokat, közgazdászokat és egyéb szakembereket képeznie, másrészt a felsőoktatásnak biztosítani kell, hogy azok a szakemberek, akik később, munkájuk során cigány polgárokkal kerülnek majd kapcsolatba, megismerkedjenek a cigány kisebbség kultúrájával, hagyományaival és a munkavégzésükhöz szükséges, a cigányságról szóló speciális ismeretekkel.

Mint már említettem, a cigányság nyelvi és kulturális szempontból igen erősen tagolt kisebbség, ezért több nyelv és kultúrkör megőrzéséről kell egyidejűleg gondoskodni. A cigány kultúrának most alakul ugyanakkor az írásbelisége; probléma továbbá, hogy a cigányság nem rendelkezik anyaországgal sem, amely kulturálisan és anyagiilag támogatná őt. Nincs országos szerepkörű cigány közművelődési központ, múzeum, színház. A cigányság kisebbségi könyvtári szempontból is ellátatlan.

A többi magyarországi kisebbségi kultúrával szemben a cigány kultúra nem egy polgárosodó kisebbség kultúrája. A meglévő hagyományörző cigány közösségek lényegében az utolsó olyan csoportok a magyar társadalomban, amelyekben a népi művészet a mindennapi élet szerves része.

Ez kétségkívül a cigány kultúra megőrzésének esélyét erősítő tényező. Másrészt viszont a cigány kultúráról kialakított kép egybecsúszik egy polgárosodás előtti, igen szegényes életmód képével, ezért az autentikus cigány kultúrának sokszor még a cigányságon belül is alacsony a presztízse. A cigány kultúra értékei nincsenek eléggé jelen a társadalmi köztudatban, nem váltak a közműveltség részévé.

Ennek megváltoztatására az elmúlt időszakban különböző kezdeményezések történtek. Így például a közoktatás tartalmi szabályozásában nagyobb hangsúlyt

kapott a Magyarországon élő kisebbségek kultúrájának oktatása, és a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával létrejött egy cigánykutató intézet és egy cigány néprajzi dokumentációs központ a Néprajzi Múzeumban. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítványon és a Művelődési és Közoktatási Minisztériumon keresztül a cigány kultúra, a cigány lapok és a könyvkiadás támogatása többé-kevésbé megoldott.

A cigány közművelődés még nyitott kérdése az, hogy a kisebbségi önkormányzat létrejöttével intézményesült kulturális autonómiát mennyire sikerült szilárd alapokra helyezni. Ehhez tudniillik kisebbségi kulturális intézményekre lenne szükség: cigány múzeumra, képtárra, művelődési központra egyaránt. Mivel a rendelkezésre álló szűkös költségvetési forrásokat elsősorban az egzisztenciateremtő és oktatási programok támogatására kell felhasználni, a cigány kulturális intézményrendszer kialakítása várhatóan többéves folyamat eredménye lesz.

Az utóbbi években a cigányság szempontjából leglátványosabb fejlődést a cigány önszerveződés produkálta. A rendszerváltást követő években több száz civil szervezet alakult. Ezek legtöbbször egyszerre vállalt kulturális, szociális és érdekképviseleti funkciót.

A cigányság emancipációja szempontjából döntő lépés volt a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény elfogadása, mely a cigányság számára is lehetővé tette a kisebbségi önkormányzatok megválasztását. Jelenleg 476 helyi cigány kisebbségi önkormányzat működik az országban.

A polgári keretek között működő cigány önszerveződés történelmi előzmények nélküli folyamat. A cigány önkormányzatok még keresik a helyüket és az eszközöket, amelyek segítségével érvényesíthetik törvényben biztosított jogaikat.

A kormány egyik legfontosabb kisebbségpolitikai feladata, hogy ehhez minden támogatást megadjon a számukra. Szintén a rendszerváltás történelmi jelentőségű eredménye, hogy az 1990 és 1994 közötti parlamenti ciklusban három cigány országgyűlési képviselő is mandátumhoz jutott.

Még egy, a magyarországi cigányságot sújtó problémáról nem beszéltem, s ez az előítéletek és a diszkrimináció problémája. Mindenekelőtt mindenki számára világossá kell tennünk, hogy az előítéletes gondolkodás szabadsága nem jelenti a kirekesztés és a cigánysággal szembeni agresszió szabadságát. Olyan politikai légkört kell teremtenünk, ahol a nyilvános beszéd nem tűri meg azt, amit egy magánbeszélgetés még elvisel.

A kisebbségi másság elfogadtatására nehezen, de természetessé tételére lehet és kell is törekedni. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium ezért hozta létre a párbeszédprogramot, mely a közoktatásban és a tömeg-kommunikációban támogat olyan programokat, melyek a többség számára mutatják be a kisebbség, ezen belül a cigányság kultúráját. Meg kell találnunk a módját, hogy elejét vegyük a diszkrimináció minden formájának: a foglalkoztatási diszkriminációnak, az iskolai szegregációnak, a hatóságok önkényeskedésének és a politikai kirekesztésnek egyaránt.

A cigányság számára a rendszerváltás időszaka eddig alig hozott mást, mint helyzetének további romlását. Ha nem leszünk képesek visszafordítani ezt a folyamatot, ha nem tudunk perspektívát kínálni hazánk cigány polgárai számára, tovább távolodhat a szakadék a többség és a cigány kisebbség között, és ez tragikus módon, láthatatlan etnikai határok mentén osztaná meg az ország társadalmát. A kormány eltökélt szándéka, hogy lehetőségeihez mérten mindent megtegyen e határok eltüntetése érdekében. Eljött az ideje annak, hogy hosszú évtizedek látszatintézkedései után megalapozott szakmai programokkal segítsük elő cigány

polgártársaink beilleszkedését. A kormány nevében ehhez kérem az önök támogatását, és köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

TÓTH PÁL. (MSZP) : Köszönöm a szót, Elnök Úr. Tisztelt Ház! Kedves Képviselőtársaim! Az ember bizonyos helyzetekben nem bújhat ki a bőréből. Most ugyan képviselőként beszélek, de hosszú éveig foglalkoztam olyan dolgokkal, mint a szegénység, a cigányság és a nyomortelepek világa. Ennél fogva - noha nem tudományos kiselőadást akarok tartani - politikától mentesen néhány szóban rövid summázatát szeretném adni annak, hogy tapasztalataim szerint a kilencvenes évek derekán hogyan néz ki a magyarországi roma társadalom és hogyan jutott ide.

Azzal a megállapítással kezdeném, amely gyakorlatilag majdnem minden felszólalásban benne volt: a magyarországi cigányság egzisztenciális értelemben vett összeomlásával. Ez a tragédia - mert nem tudom másnak nevezni - viharos gyorsasággal zajlott le gyakorlatilag 1990-től 1992-ig, s ennek a folyamatnak a következményeit ma még igazából fel sem lehet mérni. Arról, hogy milyen következményei voltak, tárgyyszerűen néhány szót mondanék, ha megengedik képviselőtársaim.

Az első az, amit egy közkeletű kifejezéssel zsugorított foglalkoztatásnak neveznek, tehát a krónikus alulfoglalkoztatottság és a tömeges munkanélküliség cigányságot sújtó problémája. Mindenféle számok elhangzottak a munkanélküliség mértékére vonatkozóan. Ha tárgyyszerűek maradunk, akkor ezzel kapcsolatban a következő mondható. Először is az, hogy a munkanélküliség mértékét általában nem könnyű megállapítani, és különösképpen nehéz egzakt és megbízható becsléseket vagy számokat mondani a romákra vonatkozóan. Ez egyrészt a hivatalos statisztikák hiányából fakad, másrészt egyéb körülményekből. Különösképpen nehéz, és elég furcsa számok jönnek ki akkor, ha mondjuk azok a szociológusok az empirikus vizsgálatok során, a kilencvenes évek első felében foglalkoznak a dologgal, például az ILO igen szigorú kritériumait is latba vetették volna.

Amit én elfogadok, és amit én többé-kevésbé a reális helyzethez közel állónak érzek, az a következő. Jelenleg minden általam ismert mértékadó kutató és szakember szerint a cigányság körében a munkanélküliek aránya durván 50 százalék körül van. 33 százalékra tehető azoknak a cigány férfiaknak és kisebb részben a nőknek az aránya, akiknek sikerült benn maradni az első gazdaságban vagy a legális gazdaságban. Végül van egy hányad ezenfelül, amelyiket azért nem tekintenek munkanélkülinek a szakemberek, mert korábban sem voltak állásban, különböző okok miatt nem dolgoztak. De nem is az egyének sorsa az érdekes, most teljesen mindegy, hogy 50 vagy 70 százalék, egy 50 százalékos munkanélküliségi ráta olyan arány, amely példátlan, s amely csak igen szűk körben, a cigányság körében jellemző ebben az országban.

A második dolog - még mindig ennél a problémakörnél maradva -, amire felhívnám a figyelmet, hogy ez a munkanélküliségi ráta, függetlenül attól, hogy milyen arányokat fogadunk el, azzal a következménnyel jár, kedves képviselőtársaim, hogy a cigánycsaládok több mint felében 1993-ban már egyetlen kereső sem volt. Márpedig- és azt gondolom, ez egy elég közkeletű vélekedés - azokban a családokban, ahol egyetlen bérjellegű vagy piaci jellegű jövedelem sincs, ott az egzisztenciális koordináták elvesznek, és nagy az esélyük még a korábban nem szegény családoknak is arra, hogy a mély szegénységbe süppednek vissza. Az viszont nem állja meg a helyét, hogy a cigánycsaládok vagy akármilyen magyar családok túlnyomó többsége egzisztenciális összeomlás következtében ellátások nélkül maradt volna.

Az általam ismert és az általam megbízhatónak tartott információk szerint a magyarországi cigánycsaládoknak durván 7 százaléka az, amely mindenféle jövedelemforrás nélkül kénytelen tetgetni életét. Tehát semmiféle társadalombiztosítási vagy szociális ellátásban nem részesül.

A dolognak természetesen van a jövedelmekre is kiható következménye, mármint ennek az egzisztenciális értelemben való tömeges megsemmisülésnek. Ez nevezetesen a jövedelmek problémája. Ha a magyar cigány-családok jövedelmi viszonyait nézi az ember, és azokat az átlagokat, amelyeket különböző empirikus vizsgálatok feltártak, azt találja, hogy nincsenek olyan minimumok, nincsenek olyan normák, nincsenek olyan szintek, amelyek alatt ma ebben az országban tízezer-számra ne élne emberek.

Ez a dolog egyik oldala. A másik a jövedelmek szerkezete, tehát a háztartási jövedelmek szerkezete, speciálisan a romacsaládok körében. Átlagokról van szó természetesen! 1993-ban tényleg beállt az a helyzet, amikor a cigánycsaládok jövedelemszerkezetében, háztartási jövedelmek szerkezetében két domináns jövedelemforrás volt, és ez tette ki a jövedelmek nagyobbik hányadát. Az egyik a családi pótlék, a másik pedig a munkanélküli-ellátások, beleértve a jövedelempótló támogatást is.

Mi következett ebből mindenekelőtt a cigányság számára a valódi életben és konkrétan? 1993-ban a cigányság számára a probléma úgy vetődött fel, kedves képviselőtársaim, hogy mindenképpen pénzhez kell jutni, nem valamikor, hanem azonnal. Tudniillik ezekből a jövedelmekből, ami az első gazdaságból kiesett cigány tömegek számára osztályrészül jutott, megélni nem lehetett. A kérdés tehát úgy szólt, hogy pénzhez kell jutni, de hogyan. Itt a következő dologról lehet szót ejteni. Némi túlzással azt mondhatnám, kedves képviselőtársaim, hogy amennyiben a cigányság nem talált volna magának megoldást - talált! -, akkor azt mondhatom, hogy rég éhen haltak volna azok az emberek, akik ennek a nagy kataklizmának az áldozataivá váltak. Elméletileg - hangsúlyozom, elméletileg - a magyarországi cigányság a nagy összeomlást követően négy vagy öt út között választhatott, mármint olyan út között, amely közelebb viszi őket egzisztenciális problémáik megoldásához.

Ezek közül hármat említenék meg, egyrészt az idő rövideje miatt, másrészt a dolog bonyolultsága okán. Az első és kézenfekvő út volt visszakerülni valahogyan minél hamarabb az első gazdaságba, álláshoz, munkához, foglalkozáshoz jutni. Ez az út azonban, úgy tűnik, hogy csak nagyon kevesek számára volt járható. Azért mondom ezt, mert nem igaz az, hogy nem lehetett visszajutni. De nagyon nehezen és nagyon szűk körben! A második út - és úgy gondolom, ez is egy reális út volt - az állami jóléti rendszer, illetve az erre való támaszkodás. Ezzel kapcsolatban azonban az látszik - és ez nagyon hamar kiderült minden érintett számára -, hogy tudniillik ez a jóléti rendszer a maga juttatásaival és ellátásaival alkalmatlan arra, hogy bér nélkül ebből egy egzisztenciát, egy akármilyen alacsony színvonalúra süllyesztett életnivót fenn lehessen tartani.

A harmadik út maradt az egyetlen járható út, ahol pénzhez lehetett jutni, ahol szolgáltatásokat lehetett szerezni, ahol meg lehetett találni azokat a forrásokat, amelyekből az elemi lét feltételeit ez a nép biztosítani tudta, és ez az informális szektor volt Magyarországon éppen úgy, mint a világon mindenütt, ahol a gazdaság válságban van, ahol tömeges a munkanélküliség, és ahol a gazdaság képtelen emberek százezreit vagy millióit integrálni. Azok az emberek, akik a gazdaságból kihullottak tartósan és olykor visszavonhatatlanul, azok az emberek egy idő után szükségképpen informális szektort alkotnak. Következő kérdés az, hogy mi az, hogy informális szektor. Az informális szektor közkeletűen nem a feketegazdaságot jelenti

egyszerűen, noha átfedések vannak, hanem a szegények gazdaságát, kedves képviselőtársaim, azoknak a pénz-, szolgáltatás- és élelemszerzési tevékenységeknek az összességét, amelyek révén az első, a legális gazdaság falain kívül lehet mindezekhez hozzájutni.

Ha most azonban bárki arra következtetne, hogy ebből az oly sokat emlegetett megélhetési bűnözés a domináló, az nagyon téved! Azok a kutatások, amelyeket ismerek, ebben a dologban a következőt tárták fel: igen, a magyar cigánytömegek, az egzisztenciájukat veszített cigányság tízezrei szorultak be az informális szektorba. Itt azonban két olyan tevékenység van, amely semmiképpen sem sorolható a kemény bűnözés vagy a teljesen és abszolút illegális tevékenységek körébe.

Az egyik ilyen tevékenységcsoport, amelyre ma a cigányság - a szerencsésebbje - rákényszerül egzisztenciájának fenntartása és mindennapi életfeltételeinek biztosítása érdekében, az az idénymunkás, az alkalmi munkás és - a múltkor erről beszéltem, a feketegazdasági vitanapon - a svarcban dolgoztatott cigányemberek - cigány férfiak és cigány nők -, tömegei.

A másik szféra, amelyet - a szociológusok itt zavarban vannak - gyűjtögetésnek neveznek. Elképzelni is nehéz, hogy mi mindenből lehet ma pénzt szerezni Magyarországon, ha az ember nagyon meg van szorulva, a feketecseresznyétől kezdve a hörcsikézésen át, igen, a színesfémek gyűjtögetésén, a fagyújtésen és egyebeken keresztül.

Nem részletezném ezt a dolgot, kedves képviselőtársaim. Valójában az informális szektor, amely egy nagyon csúnya dolog, a perifériára szorult országok jellegzetessége, és ebben az értelemben itt, Európa közepén elég nehezen elviselhető jelenség- és tömegmértű jelenség. Ennek a dolognak a haszonélvezői azonban nem elsősorban az erre a sorsra kárhoztatott és az ide beszorult cigánytömegek. Ennek a haszonélvezői azok, akik előnyt tudtak kovácsolni honfitársaink - cigány honfitársaink és nem cigány honfitársaink - nyomorult sorsából. Azok a maffiafőnökök például és keresztapák, akik különböző hálózatok révén szoros függőségben és abszolút kiszolgáltatottságban tartott emberek tízezreit zsákmányolják ki; azok a lelkiismeretlen emberek, akik éhbérért, minimális bérért, embertelen körülmények között, illegálisan, svarcban dolgoztatnak embereket; azok a falvakban, a magyar falvakban felbukkanó jelenségek, amelyek például a „tüzes víz”-hitelekben foghatók meg, amikor kocsmások a cigánynak csak akkor adnak hitelt, ha piát vesz érte; az uzorakölcsönök és az uzorakölcsönnel sáfárkodó, kufárkodó, becsstelen és lelkiismeretlen gazemberek - és így tovább... Tévedés azt hinni, hogy ez egy jó egzisztencia - de egzisztencia.

Befejezésképpen nagyon röviden: ezeknek az ismereteknek a birtokában kénytelen az ember szembenézni azzal a kérdéssel, hogy vajon a kilencvenes évek derekán a magyarországi roma társadalom hogyan tagolódik. A miniszter úr exopozéjában röviden kitért erre néhány mondat erejéig, amikor megemlítette azt, felhívta a figyelmet arra, hogy vélhetően a magyarországi roma társadalom tagolódása, felépítettsége, struktúrája alapvetően más, eltér jellegzetességeiben attól, ami a magyar társadalmat általában jellemzi. Jó lenne tudni, hogy hogyan, mert eltér; azért lenne jó tudni ezt, precízen ismerni, mert minden releváns cigánysegítő program, projekt, akármi vagy az állami politika szintjére emelt cigánypolitika csak akkor képes hatékony és ütőképes lenni, ha tudja, hogy ez a társadalom belülről hogyan néz ki. Én nem tudom, hogy pillanatnyilag, 1996-ban ez hogy néz ki; amit most itt befejezésképpen nagyon röviden elmondanék, az a következő, és 1994-ben még érvényesnek látszott.

A régi fogalmainkkal a magyarországi cigány társadalmat nem lehet többé leírni, új fogalmakra van szükség, és ezeket az új fogalmakat ez a nagy összeomlás szülte. Két dimenzió mentén építhető föl, írható le a magyarországi cigány társadalom. Az egyik dimenzió a foglalkoztatás, a másik dimenzió a legalitás. És ha ebben a két dimenzióban fölrajzoljuk ezt a modellt, akkor négy alapvető - idézőjelbe teszem - „osztály” az és ennek az alosztályai, amely fölépíti a magyarországi roma társadalmat.

Ilyen értelemben beszélünk tehát azokról a cigány honfitársainkról nem tudjuk, mennyien vannak -, akik foglalkoztatottak és a legális gazdaságban foglalkoztatottak. Beszélünk olyan részéről a magyarországi roma társadalomnak, akik nem foglalkoztatottak, de benn vannak a rendszerben, tehát a legalitásban. Idetartoznak azok, akik saját jogon nyugdíjasok, idetartoznak a regisztrált munkanélküliek, akik tehát munkanélküli-ellátásban részesülnek. És van a másik két osztálya ennek, és úgy gondolom, idetartozik a cigány tömegek nagyobbik része. Az egyik a foglalkoztatottak, de az informális szektorban foglalkoztatottak igen népes tábora. És végül a negyedik: az anómiás nyomorba, a reménytelen nyomorba süppedt cigány-családok ezrei, akik nem foglalkoztatottak, és nincsenek benne a rendszerben, ellátatlanok, ilyen vagy olyan okok miatt semmiféle rendszeres, feltárható, megismerhető jövedelemmel nem rendelkeznek.

Befejezésképpen, kedves képviselőtársaim, én a következőt mondanám: két évvel ezelőtt kezembe került egy újság és abban egy riport. A riport címe az volt: „Miért lopsz, Zolika?” Zolika egy cigány kisfiú volt, és mi mást mondhatott volna erre a buta kérdésre, mint hogy azt mondta: azért, hogy pénzem legyen. Végighallgatva a mai vitát, én abban reménykedem, hogy lesz majd valamikor egy olyan kor, amikor az akkori Zolikáktól, Gusztiktól, Kálmánoktól az akkori bácsik és nénik azt kérdezik majd, amit a kisfiúktól és kislányoktól kérdezni szokás: hogy érzed magad, Zolika, Gusztika, Kálmánka? És akkor az akkori kisfiúk és kislányok-roma kisfiúk és roma kislányok - remélhetőleg majd azt válaszolják, amit normális esetben szokás, hogy: köszönöm szépen, jól vagyok.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

URBÁN ARPÁD (MSZP): Elnök Asszony! Képviselőtársaim! Tisztelt Kedves Vendégek! Nógrád megye képviselőjeként szeretnék szólni megyénk cigányságának helyzetéről, arról a megyéről, amely e piramisnak a legalsó sorában foglal helyet. Ebből következik, hogy megyém, Nógrád megye lakosainak 11 százaléka cigányszármazású. Tudom, hogy ezen néhány perces vállalásom ugyanúgy nem lehet sikeres, mint ahogy azt is tudjuk, hogy a mai vitanap is csak ráirányíthatja mindannyiunk figyelmét a hazánkban élő cigányság mindennapos gondjaira, problémáira, de a megoldáshoz évtizedek következetes, kitartó, megértő, összehangolt munkájára lesz szükség.

Mondandómat egy cigányember, Lakatos Menyhért úr gondolataival szeretném bevezetni. „Hétszáz éve élünk e hazában, nincs itt fűszál, fa, de talán egy szál virág sem, melyben ennek a népcsoportnak a hamvait ne lehetne megtalálni. Igaz, mi soha nem voltunk e hazában szálfa, bokrok sem, de voltunk valamiféle gyom, ami ennek a hazának a földjén tenyészett, ha vadon is. Itt nőttek férfivá dédapáink, apáink, ez a föld adott táptalajt dalainknak, művészetünknek. És mi, hálaként a szülőföldnek, századok óta nem tudunk mást adni, csak testünket trágyának. Pedig mindig többet szerettünk volna: alkotni, teremteni, mint mindenki, aki szereti ezt a hazát, és része kíván lenni e nemzetnek. Adassék meg hát nekünk is, hogy szülőföldünknek mondjuk e hazát.” E néhány csodálatos mondatban azt hiszem, minden megtalálható, amiért ma itt vagyunk a Parlamentben.

Nógrád az ország egyik legkisebb megyéje. Szorosan tapad ahhoz az északkeleti régióhoz, amelyről tudjuk, hogy válságövezete hazánknak, mégis sokkal kevesebb sző esik megyénkről e házban, mint amennyit helyzete megérdemelne. Ma egyértelművé vált mindannyiunk számára, hogy a cigányság jelenlegi helyzete az ország gazdasági és morális helyzetétől nem elválasztható.

Úgy gondolom, nálunk gazdagabb megyékben talán a szegénység is elviselhetőbb. Náluk a helyzet sajnos már az elviselhetőség határán áll. 23 cigány kisebbségi önkormányzat működik Nógrádban, a cigány lakosság száma megközelíti a 24 ezer főt. Felszámolódott térségünkben a bányaipar, az üvegipar, tönkrement a mezőgazdaság, a megmaradt vállalatok is csökkentett létszámmal működnek, megszűnt az ingázás, a képzetlen munkaerőre szinte nincs szükség. Így fordulhat elő, hogy egy cigányoklakta kis nógrádi településen 180 emberből mindössze kettőnek van munkája. Pozitív példaként csak Rétságot és régióját említhetném, ahol örvendetes módon az új munkahelyek teremtése, az utóbbi időben úgy tűnik, emelkedni fog. A települési önkormányzatok költségvetésükből az alapellátást sem tudják biztosítani a lakosság számára. A munkanélküliség néhol meghaladja a 20 százalékot.

Mi hát a megoldás? Az iskola. A szellemileg borzalmasan alultáplált cigányság óriási veszélyt jelent a társadalom számára. Nem igaz, hogy a cigányok nem akarnak tanulni; de biztosítani kell számukra az ehhez nélkülözhetetlen feltételeket, csak így tudunk megszabadulni a munkaerőpiacon megjelenő képzetlen tömegtől, mely hosszú távon nemzetünk tragédiájához is vezethet.

Mint testnevelő tanár tudom és látom, láttam gyakorlatomban, rengeteg elsős kis tehetséges cigánygyerek jött az iskolába, aki hallatlan mozgáskoordinációval rendelkezve csodákra volna képes, és mégis, az élvonalban alig találunk cigány sportolókat. Ez óriási gond, mindannyiunk gondja és felelőssége.

Meg kell találnunk a lehetőséget, hogy ezek az emberek eljussanak oda, ahová tulajdonképpen képességeik alapján el kell hogy juthassanak. Nem elég megcsinálni a kirakatokat, létrehozni az önkormányzatokat, ha azokat nem tudjuk megfelelő tartalommal, lehetőségekkel megtölteni. Nem szabad azt a látszatot kelteni, hogy jól megvagyunk, miközben kevés dolog történik körülöttünk e mai témában.

A területfejlesztéssel közelebb kell hozni az elmaradott térségeket a fejlettebb régiókhoz, mint ahogy ez hál' istennek tükröződik is a kormányprogramban.

A szociális segélyezés rendszere elavult; érvényt kellene szerezni a kommunális, szociálpolitikai elveknek, melyek a természetbeni juttatásokat helyezik előtérbe, illetve építenek a településeken élő állampolgárok cselekedni tudó és akaró rétegeire. Rengeteg a foglalkoztatási programra tett kísérlet; remélem, ezekből valóság is válik majd.

Önkormányzataink hiányolják a kellő törvényi szabályozást, sürgetik azt, de kérik, hogy azok egységesen értelmezhetők és végrehajthatók legyenek. A területi összehangolás, úgy tűnik, megyei szinten működhet a leghatékonyabban, azonban a megfelelő finanszírozást nem tudja biztosítani sem a megyei, sem a helyi önkormányzat.

Igen jónak tartom az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat különböző programjait, kívánom, hogy azokat eredményesen tudjuk megvalósítani. Végül Farkas Flóriántól, elnök úrtól azt kérem - ez egy kérés, amit most innen, erről a helyről tolmácsolok -, szeresse egy kicsit Nógrád megye cigányságát, tartson velük egy picit jobb kapcsolatot.

Végül is - zárom mondandómat - együtt kell társadalmunk valamennyi tagjának gondolkodni és cselekedni valamennyi mai napon érdekelttel, hiszen semmi

maradandó eredménye nem lehet annak a munkának, melyet a cigánységért, de nélkülük szeretnénk megtenni.

Köszönöm szíves figyelmüket. *(Taps.)*

Farkas Flóriánnak, az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat elnökének levele az országgyűlési romanap alkalmából

Mélyen tisztelt Köztársasági Elnök Úr, Miniszterelnök Úr, Házelnök Úr, Tisztelt Országgyűlési Képviselő Hölgyek és Urak, Tisztelt Magyar Állampolgárok!

Visszavonhatatlan történelmi tény, hogy a közel hatszáz éve Magyarországon élő cigánység életében először nyílt alkalom arra, hogy az Ország Házában a nyolcszázézer fős cigánység gondjáról, bajáról, életéről, eredményeiről és terveiről, az előttünk álló feladatokról közösen gondolkodjunk, keresve a megoldás lehetséges formáit.

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat üdvözli a parlament, a kormány és a magyar társadalom azon felismerését és elhatározását, mely szerint a többszörösen halmozottan hátrányos helyzetben élő cigánység ügyét a legmagasabb törvényhozói testületben tárgyalják. Remélve, hogy olyan törvényeket alkotnak, amelyek elősegítik a cigánység mielőbbi polgárosodását és integrációját.

Aligha kell Önöknek bizonygatnunk, hogy ez a népcsoport nemcsak elszenvedője és elviselője napjaink történéseinek, hanem maga is aktív cselekvője, formálója kíván lenni saját sorsa és az egész magyar társadalom alakításának. E szemlélet biztosítja annak lehetőségét, hogy a cigányok egyenjogú és egyenrangú állampolgárokká válhassanak társadalmunkban.

Közismert ugyanis, hogy:

- a 800 000 fős cigánység Magyarországon a legnagyobb lélekszámú kisebbség;
- száz munkaképes korú cigányból 78 százalék betanított, illetve segéd-munkás;
- a cigánység csaknem 70 százaléka halmozottan hátrányos helyzetű apró településeken él;
- egy cigány családfőre két és félszer több eltartott jut a többségi átlaghoz viszonyítva;
- a rendszerváltás következtében a munkaképes cigányok közel 80 százaléka munkanélküli;
- az országban lévő munkanélküliek jelentős része cigány származású;
- a cigány fiataloknak mindössze 40 százaléka végzi el az általános iskolát 16 éves korig;
- a mai magyar társadalom települési, foglalkoztatási, szociális, egzisztenciális, életmódbeli egyenlőtlenségei felerősítették a cigány-gettósodás folyamatát;
- részben a fenti folyamatok, részben a másság nem ismerése, az eltérő kultúrával szembeni toleranciahiány következményeként a hazai kisebbségek közül legegységesebben a cigányságot sújtja diszkrimináció. A diszkrimináció legveszélyesebb formái a cigányokat érő mind gyakoribb fizikai atrocitások, amelyek a szabálysértéstől az emberölésig terjednek;
- a cigánység érdekvédelmi, érdekközvetítő és érdekvédelmi feladatainak megjelenítésére közel ötszáz helyi cigány kisebbségi önkormányzatot hozott létre, amely az összes hazai kisebbségi önkormányzatok 60 százalékát teszi ki, míg a hazánkban élő további 12 nemzetiség a kisebbségi önkormányzatok 40 százalékát alakította meg;

- a cigány kisebbségi önkormányzatok létrehozását 1 174 000 állampolgári szavazat legitímálta. Ez is félreérthetetlenül jelzi a nagymértékű társadalmi támogatottságot.

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat a hazai cigányság törvényes, legitím képviselőjeként e helyzetképből kiindulva az alábbi programok megvalósításához kéri az Országgyűlés, a kormány és a magyar társadalom támogatását:

Államigazgatási politikai struktúrát érintő javaslatok

- A hazai kisebbségek, ezen belül a cigányság országgyűlési képviselőinek megoldása a jelenlegi ciklusban delegálási, illetőleg kooptálási úton valósítható meg. A következő parlamenti ciklusokra vonatkozóan ki kell dolgozni a kisebbségek országgyűlési képviselőinek végleges rendjét, melynek révén a kisebbségek részére - számarányuk figyelembevételével - teljes jogú parlamenti képviselő lehet el.

- A nemzeti és etnikai kisebbségek ügyeinek kormányzati adminisztrációja hatékonyabbá tétele érdekében át kell szervezni a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt (1. sz. melléklet).

A kisebbségi jog- és érdekérvényesítést szinkronba kell hozni az államigazgatási adminisztráció szervezetével, mind központi, mind megyei szinten, elkerülhetetlen a „nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól” szóló törvény és a kapcsolódó kormányrendeletek mielőbbi módosítása (2. sz. melléklet).

Médiaprogram

- Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat javasolja, hogy az illetékesek az új Községi Televízió műsorstruktúrájának összeállításánál vegyék figyelembe a cigányság speciális érdekeit, és a struktúrában kellő súllyal jelenjenek meg mind háttérműsorok, mind hírműsorok a cigányság életével kapcsolatban.

- Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat a kormány támogatását kéri ahhoz is, hogy a műsorkészítéshez rendelkezésre álló pénzügyi alapok megfelelő mértékben támogassák a cigánytémájú produkciók készítését és sugárzását.

- Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat összeállította egy Kisebbségi Médiacentrum tervét, amely a média tevékenységének minden ágára kiterjed, és amely konkrétan tartalmazza egy kisebbségi televízió, egy kisebbségi rádió, egy kisebbségi kiadó és egy médiaképzési központ terveit, melynek támogatása a kisebbségi önkormányzatiság gyakorlatban történő érvényesülésének nagy fontosságú eleme.

Szociálislakás-építési program

- A hazai lakáshelyzet gondjai enyhítésében szükségesek olyan konstrukciók - természetesen az állami támogatás igénybevételével -, amelyek az első lakáshoz jutást segítik elő. Kitéve a három vagy több gyermekkel rendelkező családoknak.

- Ezen lakásépítési programon belül meg kell valósítani tartós munkahelyek teremtését, valamint hosszú távon a településpolitikai célokat szolgáló közhasznú munka szervezését a települési önkormányzatok számára.

- A lakásépítési programon kívül nem hanyagolható el az állami támogatás igénybevételével a lakásvásárlás támogatása sem (4. sz. melléklet).

Oktatási program

- Elsődleges feladat a cigányság polgárosodásának elősegítése. Ennek érdekében el kell érni, hogy a cigánygyerekek tömegesen járjanak óvodába, életkoruknak megfelelő osztályban végezzék el az általános iskolát, növekedjék a közép- és felsőfokú oktatásban részt vevők száma. Ezáltal erősödhet a cigányság identitástudata kulturális, politikai és gazdasági téren egyaránt.

- A célok eléréséhez az alábbi feladatok kapnak elsőbbséget:

A helyi igények alapján létrejött cigányóvodák támogatása, elutasítva mindennemű szegregációs kísérletet.

Az általános iskolák felzárkóztató programjainak bővítése, az erre fordítható pénzüsszeg növelése, felhasználásuk folyamatos ellenőrzése.

A kiegészítő iskolák pedagógiai munkájának folyamatos figyelemmel kísérése, a cigánygyerekek helyenként és alkalmanként még előforduló automatikus beiskolázási gyakorlatának teljes felszámolása.

Az interkulturális nevelés oktatási programjának anyagi támogatása valamennyi oktatási intézményben történő bevezetés céljából.

A középiskolába való felvétel elősegítése felzárkóztató, felvételi-előkészítő programokkal, ösztöndíjakkal.

A szakképzés rendszerének átalakítása, a magasabb végzettséget megszerezni nem tudó, de ügyes kezű, tehetséges fiatalok számára speciális szakiskolák létrehozása, a vállalkozói szakmák megszerzésének előtérbe helyezése saját alapítványi iskolahálózat kiépítésével együtt.

A romológiai képzés bevezetése a felsőoktatási intézményekben (5. és 6. sz. melléklet).

Foglalkoztatási program

- Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat foglalkoztatási programjánál rövid távon kiemelt szempontként jelenik meg egyrészt a nagy létszámú - döntően kvalifikálatlan - cigány munkanélküli-rétegek (munkából kikerültek, még munkaviszonyt nem létesített fiatalok) gyors foglalkoztatási lehetőségeinek a megteremtése, másrészt a többségében falun élő cigányság mezőgazdaságba történő bekapcsolása. Ezen programok rövid - gyakorlatorientált - képzést feltételeznek, és a munkaügyi kormányzat jelenlegi munkanélküliség-kezelési struktúrájánál differenciáltabb rendszert igényelnek. Az OCKÖ kidolgozott programjai az útépítés, erdőápolás, szelektív hulladékgyűjtés területére készültek el (7. sz. melléklet).

- A szociális földprogram (földhöz juttatás, gép- és forgóeszköz-biztosítás, képzés, értékesítési lehetőségek) részletesebb kimunkálása most van folyamatban.

- A hosszabb távú foglalkoztatási programok nem nélkülözhetik a komplexebb (különösen az oktatási és a szociális szféra bevonása fontos) megközelítést.

- A kormányzattal közös gondolkodás feltételezi az OCKÖ által megrendezett 1996. február 17-i foglalkoztatási konferencián a munkaügyi tárca és az országos önkormányzat által elfogadott „Emlékeztető nyilatkozat” végrehajtását (8. sz. melléklet).

Szociálpolitikai program

A Cigány Szociális Központok országos hálózata a cigányság napi életének legkritikusabb területein kíván segítséget nyújtani. Az önálló intézményhálózat - mely természetesen szervesen illeszkedik egy-egy település meglévő szociális ellátásába - a cigány lakosság számára alapvetően a családsegítés, a házi gondozás, ápolás, a

gyermek- és ifjúságvédelem és foglalkoztatás terén nyújtana kézzelfogható segítséget. Az intézményekben főállású, felsőfokú végzettségű szakemberek és kiképzett cigányszármazású közhasznú foglalkoztatott szociális asszisztensek dolgoznak, kiépített kapcsolatrendszerükkel segítve az adott település humán szolgáltatásainak fejlesztését, a rászorultak gondozását (9. sz. melléklet).

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat 1996. évi programjainak összesítése a 10. sz. mellékletben található.

Ezeket a programokat csak abban az esetben lehet megvalósítani, ha a kormány kompetenciáján belül megjelöli azokat a forrásokat és kijelöli azokat a felelős személyeket (szerveket), akikkel a konkrét feladatok kivitelezéséről érdemben tárgyalhat az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat.

Bízunk abban, hogy a magyar társadalom megértéssel és kellő empátiával fogadja mindazokat a törekvéseket, amelyek e hátrányos helyzetű népcsoport gazdasági, társadalmi, kulturális felemelkedését szolgálja. Ezáltal a pejoratív értelmezésű „cigány” kifejezés nem a minősítésünket, csupán a származásunkat fejezi ki, amelyet bárhol, bármikor, bárki előtt büszkén vállalhatunk.

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat üdvözlí a magyarországi cigánység helyzetének jobbítását szolgáló, 1995. XII. 12-én elfogadott kormányhatározatot. Kérjük, hogy az Országgyűlés a programok megvalósítására jogi és anyagi garanciát vállaljon.

Meggyőződésünk, hogy ha a fenti célokat közösen képesek leszünk megvalósítani, akkor a másság igazi, valós értéként jelenik meg a magyar társadalomban, amely európaiságunknak is feltétele.

Budapest, 1996. március 25.

Farkas Flórián

MELLÉKLETEK [helyszűke miatt itt nem közöljük]:

1. sz.: Az OCKÖ javaslata a nemzeti és etnikai kisebbség ügyei adminisztrációjának átalakítására
2. sz.: Ajánlás az 1125/1995. (XII. 12.) kormányhatározat végrehajtásával kapcsolatban
3. sz.: Javaslát a Kisebbségi Médiacentrum megvalósítására
4. sz.: Szociális Építő Közhasznú Társaság 5. sz.: Oktatási program
6. sz.: „Roma Esély” Alternatív Alapítványi Szakképző Iskola
7. sz.: Az OCKÖ foglalkoztatási programjai
8. sz.: Emlékeztető nyilatkozat
9. sz.: Ajánlás a Népjóléti Minisztérium számára Cigány Szociális Központok országos hálózata kialakítására
10. sz.: Az OCKÖ 1996. évi programjai

Roma-Day in the Hungarian Parliament

On 27 March 1996 the Hungarian Parliament held a one-day debate on the situation of the Roma/Gypsy in Hungary. Selected documents of this debate can be found in this section of the review. First, there are two governmental documents with regard the Hungarian Gypsy policies: 1. An overview of the current situation of the Roma completed by the Ministry of Culture and Education; 2. A summary of the main provisions and actions taken by the government since 1990 presented by Csaba Tabajdi, the political state secretary. These texts providing background information for the parliamentary discussion are followed by three speeches from the debate, including the exposé of the government held by Bálint Magyar, the minister of culture. Finally, the letter written to the Parliament by Flórián Farkas, the president of the National Gypsy Minority Self-Government explains the views of the Gypsy community.